

Я. КОМЕНСЬКИЙ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ С. МИРОПОЛЬСЬКИМ

У статті на основі аналізу педагогічної спадщини С. Миропольського та історико-педагогічної літератури другої половини ХІХ ст. розкрито особливості розробки проекту народної школи за ідеями Я. Коменського. Визначено внесок С. Миропольського в дослідження спадщини чеського педагога в розповсюдженні його ідей у педагогічному просторі Росії.

Ключові слова: педагог, Я. Коменський, С. Миропольський, народна школа, принципи, спадщина, педагогічні ідеї.

В статье на основании анализа педагогического наследия С. Миропольского и историко-педагогической литературы второй половины ХІХ ст. раскрыто особенности разработки проекта народной школы по идеям Я. Коменского. Определено вклад С. Миропольского в исследования наследия чешского педагога в распространении его идей в педагогическом пространстве России.

Ключевые слова: педагог, Я. Коменский, С. Миропольский, народная школа, принципы, наследие, педагогические идеи.

In the article on the basis of analysis of S. Miropolskiy's pedagogical heritage and historical-pedagogical literature of the second half of the 19th century the peculiarities of elaboration of the project of national school according to J. Komensky's ideas are discovered. S. Miropolskiy's contribution to the exploration of the heritage of the Czech pedagogue and disseminating his ideas in the pedagogical space of Russia is defined.

Key words: pedagogue, J. Komensky, S. Miropolskiy, national school, principles, heritage, pedagogical ideas.

Актуальність проблеми. Ян Амос Коменський згідно висловленнями відомого педагога історикознавця Д.О. Лордкіпанідзе – «загальнолюдське явище» [1]. Оцінюючи по-різному ступінь його величі, всі педагоги минулого і сучасності

відзначають його вплив на розвиток педагогічної думки і школи у всьому світі. А педагогічну спадщину педагога справедливо вважають цінним унеском у скарбницю світової прогресивної педагогічної думки.

Постать Я.А.Коменського, його життєвий шлях, педагогічні погляди, рекомендації ставали предметом наукових пошуків численної армії сучасних дослідників. Так, історико-педагогічній науці мають місце праці, в яких безпосередньо розкрито роль і місце педагога в педагогічному просторі, а також роботи, в яких Я.А.Коменський виступає відправною точкою (витоком) для висвітлення визначення внеску того чи іншого педагога в розробку загальнопедагогічних або суто дидактичних проблем.

Педагогічна спадщина Я.А.Коменського, а саме: роль і значення його в історії розвитку педагогічної думки, суть його педагогічної і світоглядної позиції, витоки його поглядів, а також можливості і шляхи використання його ідей у шкільній практиці, починаючи з другої половини XIX ст. була предметом дослідження зарубіжних і вітчизняних педагогів.

Аналіз історико-педагогічної літератури свідчить про «входження Я.Коменського до знання вітчизняних педагогів», а також про наявність у досліджуваній період протилежних поглядів на його педагогічні ідеї.

Ознайомлення вітчизняних педагогів із загальнопедагогічними, дидактичними і методичними ідеями Я.Коменського згідно дослідженню І.В.Чувашева [6], здійснювалося за рахунок перекладів російською мовою його творів, публікацій оглядових статей, присвячених йому монографій, наведення в підручниках, посібниках інформації про життя та діяльність Я.Коменського. Крім того, підготовка спеціальних збірок про його творчість, знайомство з працями німецьких педагогів К.Раумера «Історія педагогіки, викладена у всесвітньо-історичному розвитку і в органічному зв'язку з культурним життям народів» також представляла постать чеського педагога для педагогічної громадськості.

Першою публікацією про Я.Коменського в Росії стала стаття П.Д.Шестакова «Йоан Амос Коменський – педагог XVIII століття», надрукована у 1862 році у журналі «Виховання» №№ 1,4,5, в яких дано високу оцінку його поглядам, визначаючи їх як багату скарбницю глибоких педагогічних думок» [7].

Пізніше, у 1869 р. в «Трудах Київської духовної академії» була

опублікована найбільш повна біографія педагога «Життя і діяльність Я.А.Коменського», яка складена Ф.Палацним і у подальшому саме вона слугувала основним першоджерелом при складанні бібліографічних нарисів про педагога.

Отже, у 60-ті роки ХІХ ст. було покладено початок ознайомленню педагогів Росії з педагогічними поглядами і діяльністю Я.А.Коменського. Поштовхом для подальшого вивчення спадщини Я.Коменського слугувала дата (250 років) з дня його смерті. У цей час вперше перекладено «Велику дидактику» російською мовою. На сторінках тогочасних педагогічних журналів розгорнулася дискусія щодо можливостей використання ідей педагога в шкільній практиці. У даній дискусії чітко виділялися декілька точок зору. Одні педагоги прагнули в силу низки причин (відсутність знань першоджерел, уявна національна гордість) штучно принизити значення і роль Я.А.Коменського в педагогічній науці. Інші – обходили мовчанням, треті – прагнули до об'єктивного розкриття його ролі в педагогічному просторі.. Так, К.Д. Ушинський, Л.М.Модзалевський сподівалися, що «дуже скоро і славянська Росія ближче пізнає геніального педагога-реформатора», підкреслювали, що початком переробки наукових систем в педагогіці слід вважати «orbis Pictus» Коменіуса».

Одним із прихильників, дослідників, пропагандистів поглядів Я.А.Коменського був відомий російський педагог ХІХ століття Сергій Іринеєвич Миропольський.

Мета статті: розкрити роль С.Миропольського в дослідженні спадщини Я.Коменського.

Основна частина. С.І.Миропольський, як свідчить аналіз його творчої скарбниці, познайомив з творами чеського педагога, не тільки поділив його погляди, а став активним їх пропагандистом в Росії. Саме за таку його позицію відомий педагог А.Петковський назвав С.І.Миропольського «ідолопоклонником перед особистістю і вченням педагога ХУІІ ст. Яна Коменського». У журналі «Дело» за 1872 р. №1 була опублікована його надзвичайно гостра, тенденційна, іронічна стаття «Педагогічне ідолопоклонництво». У статті зазначалося, що після Я.А.Коменського вже існує багато нових педагогічних систем, політичних перетворень, економічних теорій. Ці факти не пройшли безслідно і для школи. Вони здійснили вплив і на склад, і на характер викладання, на постановку завдань

морального виховання. Наука просунулась далеко вперед, - писав А.Петківський, - змінилися навчальні програми і методи викладання, сформувалися нові погляди, створилися нові ідеали. У зв'язку з цим не можна так високо оцінювати внесок Я.А.Коменського в педагогічну науку, не можна визнавати «скромного богемського пастора величайшим мислителем нашого часу, не говорячи вже про майбутнє» [5, с.2]. Доречі, з критикою С.І.Миропольського виступили й інші педагоги, наприклад, Ф.Булгаков, Б.Павлович.

Аналіз педагогічної спадщини С.Миропольського свідчить про дійсно повноту прийнятті ним ідей Я.Коменського, визнання його «великим педагогом всіх часів і народів». С.Миропольський назвав Я.Коменського родоначальником педагогіки як науки. Він не погоджувався з тим, що батьком сучасної педагогіки (XIXст) вважався І.Песталоцці. Я.Коменський, підкреслював педагог, незаслужено стоїть поодаль і вважається тільки «предтечею практичної педагогіки Шпенера і Франка, що мало значення головним чином в галузі ходететики, згідно виразу Стоя»[64с.98]. Я.Коменський за переконаннями С.Миропольського «не тільки містить в собі Франка, Базедова і Песталоцці, елементи історичного розвитку педагогіки, він містить в собі глибокі основи і для подальшого майбутнього розвитку педагогічної науки». Вивчаючи праці Я.Коменського, - писав С.Миропольський, ми не тільки знаходили в нього ті свіжі педагогічні ідеї, якими живе сучасний світ, а й проблеми, розв'язок яких належить майбутньому. Відкрите і оброблене ім начала педагогіки так глибоко вірні, що педагогічне вчення Я.Коменського являє собою струнку систему складовими якої є суттєві частини нашої науки у сучасному її розвитку»[2с.117-118].

Таке ставлення до педагогічної спадщини Я.Коменського С.Миропольський пояснював у такий спосіб. По-перше, за глибоким переконанням С.Миропольського, Я.Коменський - це геніальний педагог-мислитель не тільки минулого і сучасності, але й майбутнього. По-друге, ні у кого з педагогів не знайшов того практичного такта, вміння організувати шкільні справи, як у Коменського. Світогляд чеського педагога співзвучний основним моїм поглядам. По-третє, спадщина Я.Коменського (цей факт не заперечувався в педагогічному суспільстві) представляє собою і множину вказівок конкретних рекомендацій, знайомство з якими впливає на розвиток народно-вчительського прошарку.

[Зс.103-104].

Отже, високо оцінюючи Я.Коменського, С.Миропольський називав його особистістю, що має величезні сили для розумового життя і вищого інтелектуального розвитку, «істинним родоначальником і засновником сучасної педагогічної науки, що складає славу і гордість наших днів», «педагогом чий праці є пам'ятниками глибокого і вірного розуміння основних засад педагогіки» [2с.18].

Значно пізніше прогресивною педагогічною громадськістю було оцінено внесок С.Миропольського в пропаганду педагогічних ідей Я.Коменського. Так, саме йому було доручено зробити доповідь на урочистому засіданні в С.-Перербурзькому Педагогічному музеї 18 березня 1892 р., присвяченому трьохсотріччю з дня народження Я.Коменського С.Миропольський ґрунтовно і повно виклав життєвий шлях чеського педагога і довів його значення в розвитку педагогічної думки: відкриття основних загальних основ педагогіки, основного принципу дидактики (природо відповідність), проголошенні таких педагогічних ідей виховую чого навчання, вчення про дисципліну і розробка плану внутрішньої організації шкільного навчання тощо[2].

С.Миропольський не просто переказував ідеї Я.Коменського, а давав їм оцінку, вірно трактував основні положення. Я Модзалевський у своїй урочистій промові навіть відзначив, що досвід С.Миропольського полягає не тільки в розкритті педагогічних ідей Я.Коменського, а в їх оцінці, визначенні його заслуг перед педагогічною наукою, У справедливому висновку педагога повинні бути настільними книгами для всякого педагога, який себе поважає [7, с.82].

С.Миропольський, як свідчить аналіз його праць, історико-педагогічної літератури того часу, представ як серйозний дослідник спадщини Я.Коменського. Його робота щодо аналізу, систематизації і представленню широкому колу педагогічної громадськості теоретико-практичних поглядів Я.Коменського була у числі перших подібного роду досліджень.

С.Миропольський всебічно вивчав педагогічну спадщину видатного педагога не тільки прийняв і пропагував його ідеї, а й творчо розвинув під час підготовки власного плану побудови народної школи у нових соціально-економічних умовах [4]. С.Миропольський, по-перше, повністю прийняв підхід Я.Коменського до побудови школи рідної мови і наочного навчання з духом світла

і радості, любові, школи , в якій вчитель як сонце, що гріє і освітлює все навкруги; школи – де дисципліна - це моральна сила, яка збуджує не страх, а любов; школи як установи веселої, привітної, куди діти спішать з радістю і з надією оволодівати знаннями з багато численних книг, парт, моделей, колекцій.

По-друге, педагог розділяв погляди Я.Коменського на релігію, принцип природовідповідності, гуманності і демократії: побудови школи, методи навчання і виховання, на роль матері, сім'ї у вихованні дітей.

Таким чином, взявши за основу побудови народної школи основні ідеї Я.Коменського С.Миропольський запропонував свій проект навчального закладу, який повинен будуватися на принципах демократії, народності, гуманізму, природовідповідності. Проект такої школи передбачав розкриття пунктів: загальність народної школи, зовнішня організація народної школи, а також її внутрішня організація.

Особливою заслугою С.Миропольського були певна сміливість і мужність, які він виявляв в умовах майже загального засудження використання ідей Я.Коменського в Росії, і покладання їх в основу власної концепції освіти і виховання.

Література

1. Лордкипанидзе Д. О. Ян Амос Коменский (1592-1670) / О. Д. Лордкипанидзе. – М. : Педагогика, 1970. – 440 с.
2. Миропольский С. И. Ян Амос Коменский и его значение в педагогике / С. И. Миропольский // Журнал Министерства Народного Просвещения. – 1871. – № 55. – С. 1-22; № 156. – С. 97-135.
3. Миропольский С. И. Народная школа по идеям Коменского / С. И. Миропольский // Наша народная школа. – 1873. – № 2. – С. 102-145.
4. Миропольский С. И. План и основы жизни народной школы / С. И. Миропольский. – СПб., 1876. – 46 с.
5. Петковский А. Педагогическое идолопоклонство / А. Петковский // Дело. – 1877. – № 1. – С. 1-73.
6. Чума А. Миропольский – пропагандист наследия Я. А. Коменского / А. Чума // Педагогика. – 1998. – № 7. – С. 93-96.

7. Шестаков П. Д. Йоан Амос Коменский – педагог XVII в. / П. Д. Шестаков
// Воспитание. – 1861. – № 1; № 4; № 5.